

QÜESTIONS DELS ESTUDIANTS D'E.G.B. SOBRE LA SEXUALITAT

Inés Tomàs Alabart. Àrea de Personalitat, Avaluació i Tractament Psicològic

Introducció

Representants de l' APA d'un col·legi religiós mixt, coordinat per monges, em varen fer la proposta de realitzar una xerrada-col·loqui amb el tema següent: Respondre a les qüestions que sobre sexualitat em formulessin els alumnes de 7è i 8è d'EGB.

Insistien en el terme xerrada-col·loqui, perquè no desitjaven una conferència, sinó oferir la possibilitat de tenir un espai on resoldre els dubtes al voltant de qüestions que els professors qualificaven d' afectivo-emocionals, al voltant de la sexualitat.

La inquietud dels alumnes per aquest tema va aparèixer un cop es van plantejar a classe els temes que responien als objectius marcats pel departament de Ciències Naturals, en els quals es treballa el tema de la sexualitat, especialment la part biològica: «els processos i canvis que es produeixen a l'adolescència, la fecundació, el desenvolupament del fetus, el naixement i possibles alteracions i malalties».

A partir d'aquí vam establir dos col·loquis diferenciats per als alumnes de 7è i 8è respectivament, amb una previsió de dues hores per a cada grup.

Qüestions plantejades per l'alumnat

La relació dels temes que em va ser lliurada a priori pels professors, que ells havien deduït a través dels comentaris dels alumnes, va ser la següent les que es presenten a la taula 1: (ho transcriu textualment).

Pel que fa a les qüestions concretes formulades anònimament pels alumnes, els de 7è feren les relacionades a la taula 2.

Per part dels alumnes de 8è, varen quedar formulades les preguntes que es mostren a la taula 3.

El primer plantejament que em vaig fer, a l'hora de preparar el col·loqui, va ser realitzar un esquema dels temes deduïts pel professorat, però tenir-lo en compte únicament si no funcionava el següent plantejament: Utilitzant fonamentalment les preguntes formulades de mode directe pels alumnes, em vaig esforçar a buscar una temàtica general que actués com a eix transversal, i un cop realitzada aquesta reflexió convertir-los a ells mateixos en subjectes emissors de respostes i no mers objectes receptius.

Anàlisi de les qüestions plantejades

En les preguntes formulades pels alumnes de 7è, veiem que apareix una qüestió fonamental: La dels límits.

- És bo o dolent?
- A quina edat està permès?
- En quina quantitat?

1. Sobre el seu propi cos
 - la masturbació: convenient? patològica? perillosa?
 - conseqüències.
 - diferència home-dona.
 - la virginitat: com canvia la vida de la dona?
 - la menopausa.
 - la fimosi.
2. Relació amb parella.
 - com mantenir una relació?
 - l'excitació.
 - la relació sexual com un fet normal si dos s'estimen entre 14-16 anys?
 - confusió entre relació sexual i afectivitat.
 - diferència del concepte «mantenir relacions» noi-noia.
 - l'enamorament: sensacions, perills...
 - l'abstinència sexual.
3. Actituds i moralitat.
 - el sexe sense amor.
 - la relació no estable amb la teva parella.
 - l'homosexualitat: Lesbianes i gais.
 - l'avortament.
 - diferència acte sexual-masturbació.
 - maneres de fer l'amor.
 - penetració anal.
 - pornografia i erotisme: per què se'ls prohibeix?
 - és possible ser solter i no masturbar-se i tampoc mantenir relacions sexuals?
 - com superar les apetències sexuals?
 - els «puticlubs».
4. Anticonceptius. Malalties contagioses.
 - la SIDA, contagis.
 - classes d'anticonceptius: Quins són millors?
 - Inconvenients.
 - Seguretat.

Taula 1. Llistat de temes elaborat pel professorat, a partir dels comentaris fets pels seus alumnes.

- És dolent masturbar-se? Com es realitza la masturbació?
- A quina edat és aconsellable tenir les primeres relacions sexuals?
- Fa mal fer l'acte sexual? Cal una preparació anterior?
- Per què les noies es desenvolupen abans que els nois?
- Que són les zones erògenes?
- Quina importància té el nombre de relacions sexuals en una parella?
- Relacions sexuals: amb amor o sense?

Taula 2. Relació de qüestions concretes formulades anònimament pels alumnes de 7è curs.

Al costat d'aquestes qüestions n'apareixen d'altres relatives a la diferenciació sexual, la possibilitat de «preparar-se» per a l'activitat sexual, i si és imprescindible que aquesta es doni associada amb l'amor.

En les preguntes dels alumnes de 8è apareixen repetides aquestes qüestions, però s'hi afegeixen les relatives als riscos que comporta saltar-se el límit, la norma. I en aquest sentit fan un pas envant, encara que sigui dins el terreny de la fantasia.

No és tan sols inquietant que un fet sigui qualitativament dolent, sinó que la seva realització sigui confirmada des de fora mitjançant uns signes evidents: embaràs, perills per a la salut, agressions físiques o psíquiques, comprovació de la potència sexual de cadascú i la seva conseqüent inscripció en un gènere sexual o altre, visió del films pornogràfics, etc.

Com pot observar-se en una primera i senzilla reflexió, necessitaríem un gran espai per a comentar cadascuna de les qüestions; i tenint en compte l'esmentat eix transversal, he decidit centrar-me en aquelles que a posteriori, un cop realitzat el col·loqui, varen confirmar la meua primera impressió, segons els comentaris des de diferents angles: em refereixo a la qüestió d'allò que és bo i el que és dolent. Qui posa els límits, per què i quan.

La xerrada-col·loqui

El col·loqui es va iniciar amb una breu exposició per part meua, del concepte bo-dolent. Vaig partir d'aquest punt perquè tot allò vinculat a la culpa (únic lloc des del qual s'entén aquesta pregunta), quedés rebaixat en la mesura del possible i permetés una comunicació més fluida.

En aquest sentit vaig apel·lar als diferents discursos en els quals es pot inscriure un fet, i com en funció de les seves causes i els seus efectes, una cosa pot ser considerada bona o dolenta.

En relació a la masturbació, primera qüestió en què es formula si és bona o dolenta la seva pràctica, vaig fer referència a diferents marcs conceptuals des dels quals podia tractar-se aquesta i altres qüestions de la sexualitat:

- Medicina
- Psicologia
- Religió
- Sòcio-Familiar

Des del punt de vista mèdic, la masturbació no comporta cap efecte nociu i per tant no és quelcom dolent; però si l'ambient sòcio-familiar o la manera com un ha rebut l'educació religiosa li fan experimentar sentiments de culpa davant d'aquest fet o de qualsevol altre associat amb la vergonya d'experimentar plaer, a causa de les reaccions dels adults del seu entorn, llavors ens trobem davant un fet que pot comportar conflictes psicològics o conduir a auto-agressions importants, i haurém de dir que això és dolent o nociu per a l'individu.

Això va conduir el col·loqui al tema de l'autoerotisme i la possibilitat d'utilitzar la masturbació com un mitjà per al propi coneixement i d'aquesta manera poder oferir-se a l'altre. Aquesta qüestió ens va orientar envers el tema de les relacions sexuals, que vaig iniciar preguntant-los com les entenen. Les seves respostes (des d'agafar-se de la mà i empaitar-se pel pati, fins a copular) em van fer reflexionar sobre un fet que apareix sovint: es pensa que parlar de sexualitat invita a la seva execució i es planteja com si realment l'activitat sexual fos quelcom a evitar. Aquest plantejament arrenca d'un error adult: l'equivalència sexualitat/genitalitat.

Conceptualització teòrica

Sigmund Freud va ser el primer metge interessat pel funcionament de l'aparell psíquic humà que parla de la seva descoberta empírica a través de l'anàlisi dels seus pacients i de les posteriors comprovacions que fa en el camp de l'observació: l'existència d'una sexualitat infantil.

Per entendre aquest concepte freudià ens hem de remetre a la seva «conceptualització de la sexualitat en general». En el pròleg a la quarta edició de *Tres assaigs per a una teoria sexual* (Viena, 1920), Freud escriu: «... Tots els que miren despectivament la psicoanàlisi des de la seva elevada posició haurien d'adonar-se de com es troba de propera aquesta sexualitat ampliada de la psicoanàlisi, a l'Eros del diví Plató».

La teoria platònica de l'Amor es troba íntegrament continguda en la intervenció de Sòcrates en el diàleg platonià *El Banquet*. Segons aquesta teoria l'individu estableix relacions amb l'entorn a partir de les seves mancances. El desig, la necessitat d'accedir a alguna cosa que no es té i que un cop es posseeix genera satisfacció i per tant alleujament de la tensió, és el motor de l'activitat psíquica.

Aquest motor és anomenat per Freud libido, paraula que en el seu originari llatí significa literalment: *desig, ganes de*. Tenint en compte doncs, el significat que la psicoanàlisi atorga

a la paraula Amor, la libido és substracte energètic de les relacions filials, parentals, de parella, d'aspiracions intel·lectuals, laborals, religioses i socials.

Aquesta libido és inicialment lliure i en el transcurs del seu desenvolupament es va lligant a diferents objectes, entenent per tals: «...les representacions psíquiques dels mateixos, i no evidentment els objectes del món extern». (Nota 14 de «La teoria de la libido» a *Tres assaigs per a una teoria sexual*, 1905).

El primer dels objectes a què queda lligada la libido és el jo, en el sentit que l'individu necessita tota la seva energia per a les funcions de supervivència. Aquesta libido rep el nom de *libido joica*, per oposició a la que es va lligant als objectes que l'individu es troba al llarg del seu desenvolupament i que rep el nom de *libido objectal*.

És mitjancant aquesta segona concepció de la libido que ella es torna accessible a l'estudi analític, a través de les associacions que l'individu ens pot relatar, respecte a les seves relacions objectals. Però hem d'aclarir que libido joica i libido objectal no són dues etapes successives inamovibles. Tot al contrari, al llarg del seu desenvolupament, la libido ensopega amb frustracions o impossibilitats que restitueixen la libido objectal al jo, considerat aleshores com un objecte.

Això és el que passa en algunes afeccions psiconeurològiques i en estats com la melangia, on el subjecte s'identifica amb l'objecte perdut.

- Es pot quedar embarassada la primera vegada?
- Es pot fer l'amor quan s'està embarassada?
- Es pot fer l'amor quan es té la regla?
- Què és un orgasme?
- Quan es té més plaer: fent l'amor, o bé masturbant-se?
- Es pot fer l'amor amb el noi que estimo?
- Com actuar en cas de violació? Què fer en cas d'embaràs?
- Quan convé tenir relacions sexuals?
- Ingerir el semen, és dolent?
- Què és la impotència?
- Pot ser un home hermafrodita?
- És recomanable anar als «puticlubs»?
- Per què els nois s'aprofiten i després et diuen puta?
- Quan ja has fet l'amor, depens ja del sexe?
- Quan es pot començar a anar al ginecòleg?
- Què pot passar si arribes als 16 anys i no et ve la menstruació?
- És bo masturbar-se?
- Per què no podem veure films pornogràfics?
- Ajuden les pel·lícules eròtiques a excitar-se?
- És dolent fer massa sovint l'amor?
- La sexualitat afecta la vida de cada dia?

Taula 3. Repertori d'interrogants plantejats anònimament pels alumnes de 8è curs.

El grau màxim d'aquesta conversió de libido objectal en libido joica el tenim en les psicosis, anomenades inicialment per Freud neurosis narcisistes, precisament per la impossibilitat que té el subjecte de mantenir relacions amb objectes externs. En el seu grau mínim el que genera aquest retorn de la libido al jo és la dificultat per mantenir relacions interpersonals adequades amb l'objecte extern, ja sigui aquest laboral, intel·lectual o d'oci.

Amb tot el dit fins ara, ens trobem que de l'altre costat de la libido/desig, hi ha la necessitat. Necessitat d'alguna cosa que es desitja i que per tant ens manca. Ara bé: Com s'adona el subjecte d'aquesta mancança, d'aquesta necessitat?

Hem de remetre'ns aquí a la *vessant homeostàtica de la teoria freudiana i a la seva conceptualització de les pulsions*.

Seguint els principis de la física de Fechner, Freud planteja com a tasca fonamental de l'individu el manteniment del seu equilibri homeostàtic mitjançant la consecució del plaer i evitant el desplaer. Hem d'aclarir aquí que parlem del plaer-displaer, no en el pur sentit eròtic que pot tenir el terme, sinó en el sentit d'alleujar les tensions, quan aquestes apareixen, mitjancant determinats estímuls. Aquests estímuls que el jo percep i que poden alterar el seu equilibri al generar-li tensió, procedeixen de dues bandes: la realitat externa (estímuls de l'ordre físic) i la realitat interna (pulsions). I si bé podem fugir dels estímuls externs que ens generen tensió, no és possible fer el mateix respecte als estímuls procedents de l'interior de l'organisme, que generen una necessitat i requereixen d'una forma o altra la seva satisfacció, ja que evidentment no podem fugir de nosaltres mateixos.

Podem exemplificar aquesta conceptualització amb el recorregut pulsional que parteix d'un instint original i innat en l'ésser humà: la necessitat d'alimentar-nos. Aquesta necessitat instintiva desenvolupa una activitat, la de xuclar, i una tensió, la de la fam que l'aliment vindrà a calmar i a satisfer. Ara bé, quan un bebè és alimentat, experimenta més plaers que els inherents al fet de satisfer la gana: el plaer de ser sostingut en braços, de sentir el seu propi cos a través de la boca, de ser atès, de rebre... Entorn d'aquest fet inicialment biològic, es van generant desitjos ja no necessàriament de rebre aliment, sinó aquells plaers experimentats de forma associativa amb aquest fet.

Es veu aquí doncs, com la pulsio es va construint al voltant de la satisfacció de la necessitat instintiva que genera en el seu recorregut un desig, que permet l'aparició per al nadó d'un altre. Un altre que no sempre respon a la demanda però que li permet iniciar la diferenciació entre el seu jo i el món extern.

En el text *Pulsions i els seus destins* (1914), Freud indica que les pulsions són molt nombroses, que parteixen de una gran varietat de fonts orgàniques i que al començament

actuen amb independència les unes de les altres i només després es reuneixen en una síntesi més o menys acabada. Cadascuna d'elles aspira a obtenir el plaer de l'òrgan corresponent, i no és fins després d'aconseguida la seva síntesi que entren al servei de la reproducció.

Ja el 1908 a *La moral sexual cultural i la nerviositat moderna*, Freud va exposar les característiques bàsiques de la pulsio sexual, el seu desenvolupament i el que ell anomena els seus «estadis culturals». Considera que la pulsio sexual és variable per a cada individu, i que això depèn de l'organització congènita, la psicobiografia del subjecte i les influències intel·lectuals a les quals ha estat sotmès.

El desenvolupament de la pulsio sexual segueix tres etapes, de les quals sempre queden factors constitutius per a les següents:

1. Caracteritzada per l'autoerotisme: l'individu busca obtenir plaer sense necessitar d'altres objectes que el seu propi cos (no només les zones genitals). És una etapa totalment aliena a les metes de la reproducció.

2. L'obtenció de plaer queda limitada per l'educació: apareixen excitacions sexuals provinents del propi cos, que s'han d'inhibir perquè són inutilitzables encara per a la funció reproductora. Si no es faciliten altres sortides, apareixen conflictes psíquics importants davant la impossibilitat de disminuir la tensió.

3. Es passa de l'autoerotisme a l'amor objectal. Les zones erògenes ja no són totalment autònomes, sinó que se subordinen a la primacia de la zona genital i al servei de la reproducció. Apareix l'altre com a objecte que pot satisfer les necessitats i alleujar les tensions.

No podem doncs, equiparar sexualitat a genitalitat. Hem de saber que existeix una sexualitat anterior a l'estrictament genital i amb possibilitats de reproducció. Per què, però, l'existència d'aquesta sexualitat i la seva execució implica una problemàtica per a aquests i altres alumnes en relació als límits i la culpa?

La immaduresa de l'home quan neix implica que les seves demandes siguin ateses per objectes externs que, a més a més, han de realitzar la seva interpretació, generant amb les seves respostes o amb l'absència d'aquestes,

oscil·lacions de tensió-satisfacció en el nen que demana.

Però a més, en un segon moment, són els objectes externs els que demanen: assumir certes regles, respondre a exigències familiars, a desitjos parentals, etc. I aquesta demanda no sempre pot ser satisfeta pel nen. En algunes ocasions això pot tenir com a conseqüència el càstig, la desaprovació. I encara que això no fos així, igualment el nen necessita sentir-se acceptat pel seu entorn i per això realitza actes de repressió de les seves necessitats, si el fet de satisfer-les impedeix que sigui estimat i acceptat.

Apareix aquí un conflicte psíquic susceptible d'alterar l'homeostasi del subjecte: A qui respondre? A les demandes del Ell o/i el Jo, o a la realitat externa? Però a més a tota aquesta situació ve a afegir-se la instància Superjoica, que actua com a limitadora i inhibidora de certes funcions, des de l'intern del subjecte encara que compleixi la funció del món extern: observa el jo, el jutja, li dona ordres. Continua les funcions que tenien els progenitors, i després els pedagogs, els mestres, els arquetips públics i altres persones significatives de la infància del subjecte.

Veiem, doncs, com la manifestació de la sexualitat i les seves possibles disfuncions o les dificultats per exercir-la, van molt més enllà del concepte sexualitat/genitalitat; inscrivint-se en el marc de tot el desenvolupament del psiquisme humà i dels obstacles que aquest ha trobat per a fer-ho lliurement; exigint al subjecte la formació de mecanismes de defensa, que li permetin mantenir a uns mínims aquests estats tensionals generats per la impossibilitat de satisfer les seves necessitats, de canalitzar les frustracions, de poder-les verbalitzar sense por.

Referències bibliogràfiques

- FREUD, S. *La moral sexual cultural y la nerviosidad moderna*. 1908.
 FREUD, S. *Las pulsiones y sus destinos*. 1915.
 FREUD, S. *Tres ensayos para una teoría sexual*. Editorial 4. 1920.
 FREUD, S. *El Yo i el Ello*. 1923.
 FREUD, S. *A Obras Completas*. Editorial Amorrortu. Buenos Aires. 1985.